

כיצד להסתלק מהסכמי אוסלו ולשרוד

תא"ל (מיל) **אהרון לב-רון**, מבכירי אמי"ן לשעבר, הוא פרשן צבאי וחוקר בתחום האסטרטגיה. ספרו "סופה ושברה" שעניינו מלחמת המפרץ השנייה והשלכותיה על ישראל, ראה אור ב-1993 בהוצאת מרכז בראילן למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת בראילן. א"ל הוא משתתף קבוע ב**נתיב**.

המזרחן והסינולוג פרופ' **רפי ישראלי** מלמד במכון טרומן, האוניברסיטה העברית בירושלים. ר"י הוא חבר מועצת המערכת של **נתיב** ומרבה לפרסם בכתב העת. מאמרו האחרון בסוגייה הנדונה היה "ארץ אחת לשני עמים" **נתיב**, גיליון 3/95.

עו"ד **הוארד (חיים) גריף** שימש בתפקיד יועץ משרד המדע למשפט בינלאומי. מאמרו "בית-המשפט העליון והצהרת העקרונות", ראה אור ב**נתיב**, גיליון 2/95.

פרופ' **לואי-רנה ברס** הוא מומחה למשפט הבינלאומי, נושא עליו פירסם עשרות ספרים ומחקרים. לר"ב מלמד בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת פרדיו, אינדיאנה, ארה"ב. הוא חבר מועצת המערכת של **נתיב** ומפרסם דרך קבע בכתב העת.

יוחנן רמתי הוא יו"ר "המכון הירושלמי להגנת המערב" וחבר בצוות המומחים הבינלאומי של מכון הריטייג' (Heritage), וושינגטון, ארה"ב. מאמרו הנוגע לענייננו: "מצרים – האויב המסוכן מכולם", ראה אור בגיליון 4/93 של **נתיב**.

ניר צורף הוא חוקר המתמחה בהשתקפותה של ישראל בעיתונות הערבית. מדורו בנדון החל להתפרסם בגיליון 96/96 של **נתיב**.

אסטרטגיה ראויה לממשלה החדשה

אהרון לברן

להם "שטחים" שמצויים אצלם בשפע. בנוסף, "עשיית שלום", שהתבססה כולה על המבחן של "מה יסכימו הערבים לקבל" ולא על רצונה של ישראל וצרכיה, הינה חלולה מיסודה. אם הערבים לא ילמדו שגם לישראל יש יעדים ברורים וקווים אדומים, אין סיכוי אמיתי לפתרון הסכסוך. ישראל אינה "אימפריה היכולה לספק את רצונם" בלא שהדבר יבוא על חשבונה הקריטי.

ועוד, בסילוקה של הממשלה היוצאת הצביע רוב הציבור היהודי בארץ (בהפרש מרשים של 11 אחוזים) שאין הוא רוצה ב"תהליך השלום" שלה, אלא במשהו אחר שעיקרו ביטחון מלא אשר קודם לשלום שאינו אלא התקפלות מבישה בפני הצד האחר. וכל זאת למרות שטיפת המוח הנגדית של רוב התקשורת בארץ, ולמרות התגייסותם של שליטי חוץ למען הממשלה היוצאת.

במקום "שלום" יש אפוא לחפש דרכים אחרות למיתון החיכוך עם הערבים – אך בתנאי שמדובר בדרכים אפשריות ושמחירן סביר – וזאת באמצעות **הסדרים מציאותיים**, המדגישים את הקווים האדומים שחייבים להיות למדינה קטנה במרחב ערבי עוין. תהליך מדיני (ולא "שלום") או "הסדרים" כאלה ניתן לקיים על ידי דרישה ישראלית לחזור למשבצת ההתחלתית, דהיינו ל"מסגרת מדריד" האוטנטית (שהינה, אגב, גם דרישה סורית).

הטענה שצעד זה סותר הסכמים, חייבת להיענות בתשובה כפולה: א. גם הממשלה היוצאת התכחשה להסכמים קודמים ("קמפ-דיוויד"), כשהעניקה אוטונומיה לפלשתינאים על השטח (במקום "לתושבים בלבד"), וכשהיתה נכונה לסגת מכל הגולן (ובנגוד ל"חוק הגולן"). ב. גם "הרשות" הפלשתינאית אינה מקיימת כלל את הסכמי אוסלו, ובכך הפקיעה את תוקפם מזמן.¹

הטענה שהסגת תהליך השלום או עצירתו תביא למלחמה או לחידוש האלימות – גם היא מופרכת: אין לערבים, בעתיד הנראה לעין, אופציה רצינית למלחמה רבתי מול ישראל, וכמובן שלא יסכנו את האינטרסים החיוניים שלהם בעבור הפלשתינאים. לעומת זאת, לפלשתינאים יש הרבה מה להפסיד אם תחודש האלימות שלהם מול ישראל. ובכלל, אם ה"שלום" יתקיים רק באמצעות איומים ערביים, מוטב לו שלא ייוולד.

משלת השמאל היוצאת, הגם שבפרספקטיבה היסטורית אפשר שתהיה אפיזודה חולפת בהיסטוריה העכשווית של מדינת ישראל, התנכרה במדיניותה למציאות ולאיינטרסים העליונים של המדינה. התמכרותה למיקסם השווא של ה"שלום", ולאפשרות של "פיוס" ולפתרון "סופי" של הסכסוך, השאירה לממשלה הנכנסת סבך של בעיות לא קלות.

ארבע הסוגיות האסטרטגיות שעל הממשלה החדשה להן מענה הן: תפיסת ה"שלום", היחסים עם הפלשתינאים ו"הסכמי אוסלו", המדיניות באשר לרמת הגולן ולסוריה, ושיקום כושר ההרתעה הישראלי (מול הטרור ומול חיזבאללה). התייחסות מיוחדת דרושה גם לשני עניינים נוספים: יחסיו עם ארה"ב וכיצד "להעביר" את המדיניות החדשה בסוגיות דלעיל.

תפיסת ה"שלום"

מכתחילה היה "תהליך השלום" שיזמה הממשלה היוצאת משגה אומלל ומנותק מהמציאות. אם אין שלום אמת בין הערבים לבין עצמם, אזי כיצד ישרור בינם לבין ישראל, שבעיני רובם המכריע היא "נטע זר" באזור? אך לא רק שהערבים אינם בשלים לשלום אמיתי ולפיוס כן עם ישראל, בנתונים הנוכחיים ה"שלום" אף מסוכן לישראל, שכן מרוב הפרחת ציפיות טושטשה עובדת יסוד קשיחה ואכזרית: הישראלים הם עדיין בבחינת "מעטים מול רבים ועוינים". ואפילו התפוגג לכאורה משהו מהעוינות, עדיין תיוותר האדיסימטריה הכמותית-פיזית המסכנת באופן קבוע את קיומנו. ההיתלות באילן הגבוה והדקיק של ה"שלום" גם הפחיתה את המוטיבציה ואת הנכונות של הישראלים להגן על עצמם בחירוף נפש, כשהדבר מתרחש על רקע של שסע אידיאולוגי שמקעקע את החוסן הלאומי.

גם "עשיית השלום", שהיתה כולה ויתורים והתקפלות בפני רצונו של הצד האחר ודרישותיו, מתוך אמונה תפלה בשלום מדומה או ביתרון שבהפקדת ביטחונו בידי אחרים – הביאה רק נזק. האבסורד המדיני הגיע לשיא בסיסמה הרדודה של "שלום תמורת שטחים", כאילו שמשוגלים הערבים לספק לנו "שלום" שאינו בידיהם, ואילו אנו נעביר

¹ בנוסף לכך, הצביע מזמן פרופ' לואיס ברס, מומר חה למשפט הנ"ל, שעל פי זה (בהסכם וינה 1969) אין להסכם בין מדינה לבין ארגון כל תוקף מחייב (להבדיל מהסכם שבין מדינה למדינה).

היחסים עם הפלשתינאים

הסכמי אוסלו – הורתם ולידתם בחטא. מו"מ עם ארגון טרור שלא הניח תחילה את נשקו או שינה טיבו, הוא בגדר הוכחה ניצחת לכך שהטרור משתלם. הערבים מצאו סוף שיטה כוחנית לכופף את ידה של ישראל, לאחר שלא הצליחו בכך במלחמותיהם הקלסיות ובטרור גבול וחוי"ל. תקדים זה מסוכן ביותר לישראל, שכן יהיה בכוחו לשמש לאש"ף ולפלשתינאים מודל חיקוי ומירשם להמשך מאבקם בישראל עד למימוש כל מאווייהם הלאומיים, והוא הדין לדידם של ערביי ישראל.

יתרה מכך, חוסר הרצינות שהפגינה ה"רשות" בלחימתה בטרור אינו נובע מאי יכולתו של אש"ף לעשות כן, אלא מכך שהטרור היה ונשמר ככלי אסטרטגי להחלשת ישראל והסגתה מכל השטחים. בנוסף לכך, אש"ף אינו מעוניין להביא למלחמת אחים רק כדי לרצות את ישראל. יתרה מזו, נאומי ערפאת בהזדמנויות רבות, ובמיוחד במסגד ביוהנסבורג (בקיץ '94, עת השווה את הסכמי אוסלו להסכם "חודבייה" שערך מוחמד), ובפני שגרירים ערביים בשטוקהולם (בינואר '96, עת חשף את תוכניתו לקריסת ישראל) – מעידים יותר מכל על **כוונותיו האמיתיות** כלפי ישראל ועל עניינו בשלום זמני וכוזב. עובדה ניצחת היא שעד היום לא נעשות כל פעולות חינוך בקרב הפלשתינאים (או אף במצרים) לשלום אמת עם ישראל. אדרבא.

הטענה שבהסכמי אוסלו לפחות הורדנו את רוב הפלשתינאים מדרך הטרור – גם היא לוקה בשטחיות: ברור שזוהי "הפסקת אש" על **תנאי**, כלומר, שמתקיימת רק כל עוד ישראל נסוגה הלאה וממלאת אחר מאווייהם, ואין בכך משום שביתת נשק או פיוס אמיתיים. בנוסף לכך, אין להפקיד את ביטחונם של המעטים בידי אחרים, אם ברצונם לשרוד ולהתקיים בכבוד בסביבה אלימה מיסודה. אם "לטרור יש רק פתרון מדיני", הרי שיש בכך הודאה בכשלוננו להבטיח את עצמנו בכוחנו אנו. ומעל הכל, אין לשכוח את המחיר הנורא ששולם עבור ה"שלום" הזה ו"התמתנות" חלק מהפלשתינאים: כ-230 הרוגים וכ-1000 פצועים, רובם בפיגועי התאבדות.

מאחר שהסכמי אוסלו הם מחדל ברור, המוביל להקמת מדינה פלשתינאית שתהיה בבחינת "אסון ידוע מראש",² יש ליישם עתה את אחת משתי האופציות החלופיות: האחת, לגלגל בשום-שכל את ה"התהליך" אחורה, והאחרת – לעצרו במצב הקיים. ב"מסגרת מזריד", אשר הוזכרה, יש לחזור להסכמי קמפ-דיוויד, המדברים על אוטונומיה אישית ומקומית לפלשתינאים בשי"ע (ובוודאי שהדבר נכון ליישום ביו"ש). אם "הסכמים יש לקיים", אזי ראוי שהסכם קמפ-דיוויד יהיה הראשון שבהם! אם חלופה זו תתברר כקשה, מבחינה בינלאומית או אחרת, גם עצירת ה"התהליך" במקומו היא אופציה תקפה. ראוי לזכור שלמרות האיומים השונים, לא תהיה ל"רשות" למעשה כל תשובה רצינית לכך, שהרי אם תחודש האלימות והרשות לא תרסנה – היא תסתכן לא רק בכניסת צה"ל לשטחיה אלא גם באפשרות סילוקה משם. במילים אחרות, יש לאש"ף הרבה מה להפסיד בצעד כזה ואין להיבהל מאיומיו.

רמת הגולן וסוריה

העובדה שאסאד לא נכנס ברצינות ל"התהליך השלום", למרות שיכול היה לקבל מהמשלה היוצאת את כל רמת הגולן (ובוודאי עד לגבולות הבינ"ל, כשאת ה"בעיה הקטנה" של גבולות 4 ביוני '67 ניתן היה לפתור בקלות באמצעות צד שלישי) – מעידה שאין לו עניין בשלום אמת, תהיה הסיבה לכך אשר תהיה.³ גם אילמלא כן, שלום אמת לא יכול היה לשרוד בין ישראל לבין משטר מיעוט עלאווי אכזר, שקופת שרצים איומה מאחוריו.

שליטה ונוכחות ישראל בגולן ובקירבת דמשק מהווה את האיזון האסטרטגי האופטימלי מול סוריה ומרתיעה אותה מליזום מלחמה, והינה אף ערובה לאי שיגור טילי קרקע-קרקע על ערי ישראל. הסתלקות של ישראל מהגולן תערער איזון זה ושום "סידורי ביטחון" (וודאי שלא סידורי ביטחון "מאוזנים", כדרישת הסורים), כולל הצבת חיילים אמריקאים – לא יבטיחו את ביטחונה בגיזרה זו. זאת ועוד: לא ניתן כלל להגן על צפון המדינה מהשטח הנמוך, אפילו תהיה הרמה מפורזת. גם מקורות המים, שהסורים רואים בהם רכושם הבלעדי, הינם חיוניים למדינת ישראל, וכן אין לשכוח שלמשלה לאומית אסור לטרנספר 33 ישובים וכ-14 אלף תושבים ממוקומם, שכן יהיה בכך משום מעשה אנטי-ציוני מובהק.⁴

עם זאת, בניגוד לגיזרה הפלשתינאית, ראוי לחפש הסדר עם סוריה בתנאי שהוא אפשרי ומחירו סביר. הסדר כזה, בניגוד ל"שלום", עשוי להיות **הכרית רמת הגולן** ל-99 שנים, (עם אופציה לחידוש). תקדים מסוג זה יש לנו בגיזרה הירדנית, ויש לאמצו גם בגיזרה הסורית. אפשר גם לדון על שלטון משותף, כפי שהסורים אגב מבקשים לקיים עם טורקיה באלכסנדריה, אשר נכבשה מידים ב-1939. אולי כיום לא יקבלו הסורים את רעיון החכירה, אך אין בכך כדי להרתיע מלהעלות הצעה זו שוב.⁵

שיקום כושר ההרתעה

אין זה סוד שכושר ההרתעה של ישראל, בייחוד מול לחימה בפרופיל נמוך⁶ – נחלש ביותר. המדובר הוא בגיזרה הלבנונית ומול הטרור הפלשתינאי. למדינה קטנה כישראל, השוכנת בתוך "ים" ערבי עוין, יש אינטרס עליון בהשגת כושר ההרתעה תקף, שהוא אחד משתי אבני היסוד של תורת הביטחון המסורתית שלנו. אם לא נשקם כושר זה, נמצא עצמנו מידרדרים אף למצב גרוע יותר, ואולי אף למלחמה רבתי.

באשר ללבנון, מאחר שישראל מתקשה להילחם ישירות בטרור החיזבאללה, עליה לאמץ שם את אסטרטגיית "הגישה העקיפה". גישה זו פירושה הפעלת לחץ צבאי על האוכלוסייה השיעית בדרום, כשזו מצידה לוחצת על ממשלת לבנון ועל סוריה, ובמידה רבה גם על ארגון החיזבאללה. הרס דרום לבנון, על אף הקשיים המדיניים והאחרים שהוא מעורר, אינו יכול שלא להשפיע על שלושה גורמים אלה לעצור או למתן את מאבקם בישראל ובצה"ל. אופציה שנייה באזור זה היא ללחוץ מדינית וצבאית על

² ראה פרסום: "אסון ידוע מראש: הסכמי אוסלו וסיכוני מדינה פלסטינית", בהוצאת "הפורום הביטחוני לחר" סן לאומי", ינואר 1996. ³ סיבות אפשריות לכך הן חשש מפני "פתיחתה" של סוריה והצפתה בישראלים, אשר יסכנו את משטר המיעוט של, או לחצם של הגנרלים העל-אווים המתנגדים לשלום עם ישראל (כפי שנמסר לי לאחרונה במפגש עם אדם יודע דבר).

⁴ ולהשאיר יישובים יהודיים בריבונות זרה (אם בגולן ואם ביי"שע) – ודאי שאסור, שהרי תהיה בכך משום הקמת גלות חדשה במו ידינו ולפתח ביתנו, שהיא מעשה אנטי-ציוני לא פחות חמור.

⁵ היות ופשרה טריטוריאלי לית בגולן אינה אפשרית, יש לחפש פתרון פונקציונלי, דהיינו חל"ק קה בין ריבונות לנוכחות ושליטה.

⁶ קרי, Low Intensity War, fare.

הציבור הישראלי בהמשך המדיניות הקודמת, היה בוחר בממשלה שהובילה אותה.

על רקע זה ניתן לדבר על המשך "תהליך השלום", ועם זאת לקיים מדיניות חדשה של הסדרים. תמיד אפשר יהיה גם להזכיר למימשל דברים שנאמרו על ידי ראשי מימשלים קודמים, ביניהם מימשל בוש (שלא הצטיין דווקא באהדה יתרה לישראל), שקבע: "איננו תומכים בכינונה של מדינה פלשתיאית עצמאית", או ש"ארה"ב תיתן משקל רב לעמדת ישראל, שכל הסדר שלום עם סוריה יתבסס על הישארותה של ישראל ברמה". וכמובן שזכורים דברי הנשיא פורד בנידון, וכן אלה של מימשל ג'ונסון, אשר מיד לאחר מלחמת ששת הימים קיבל לידיו מסמך ראשי המטות, בו הובעה דעה מקצועית אובייקטיבית באשר לשטחים הדרושים לישראל לביטחונה.⁸

בשום מקרה אסור לממשלה החדשה ללכת בדרכה של הממשלה היוצאת, שביקשה להציב חיילים אמריקאים ברמת הגולן המפונה, שכן מדובר בסיכונם ובהפקרתם לחסדי איראן וחיזבאללה, וכן במירשם אומלל לקלקול יחסיו עם הידידה היחידה שיש לנו.

כיצד "להעביר" את המדיניות החדשה

כון שאת המציאות המרה ואת ההריסות המדיניות שהותירה הממשלה היוצאת, אין זה קל לתקן, אך גם אין זה בלתי אפשרי.

יש לנקוט במדיניות נחושה המלווה בהסברה שיטתית ונרחבת בארץ ובעולם. ואלה יהיו עיקריה של הסברה זו: ניהול המדיניות הקודמת היה תלוש מהמציאות ומלווה בפגיעה קשה באינטרסים של ישראל, ולפיכך יש לתקנו, ולהסיר את הסיכון לביטחונה של המדינה בכלל ולביטחונה כמדינה יהודית בפרט; יש להדגיש כי הצד הערבי, למעט איומי אלימות, יכול לעשות מעט מאוד כדי למנוע מאיתנו לנהל את המדיניות הנכונה, וכי אם תחל האלימות, הרי שאין בכך חידוש, שכן זו מזומנת לנו ממילא. כמובן שיש גם להסביר כי בתהליך מדיני אמיתי לא ניתן להסכין עם איומי אלימות. וכמובן יש לשנן כי הבחירות הוכיחו את רצונו של רוב העם היהודי במדיניות חדשה כמובטח בבחירות.

על רקע זה, תעמוד המדיניות החדשה בשני מבחנים מכריעים: הטיפול ב"אוריינט האוס" והיחס לחברון – שני מבחנים קלים יחסית לביטויה של המדיניות החדשה. הטיפול ב"אוריינט האוס" הוא מבחן להתנגדות לחלוקתה של ירושלים (בין שתי יישויות ריבוניות), התנגדות הנהנית מקונסנוס רחב בישראל, המקל על המאבק. הפסקתה המוחלטת של הפעילות המדינית בבניין תסמן את אמינותה של הממשלה החדשה, ותהווה אות לערבים ולאחרים לגבי נחישותה.

את ההיערכות החדשה בחברון, כפי שהיא מתוארת בהסכם אוסלו ב' – אין לממש, שכן מדובר בטעות איומה של הממשלה היוצאת: חברון, בניגוד לערים אחרות ביו"ש, היא עיר מעורבת לערבים וליהודים, שלא להזכיר את ייחודה ההיסטורי-אידיאולוגי-דתי (כעיר האבות וערש

הסורים השולטים בדרום לבנון. לחץ מדיני עיקרו אזהרה מפורשת שלא יתקיים עימם כל מו"מ מדיני, בכל נושא שהוא, כל עוד ישסו בנו את החיזבאללה. לחץ צבאי פירוש אפילו פגיעה צבאית בסורים שבלבנון, אם אלה יתעלמו מהאזהרות המדיניות ולא ירסנו את החיזבאללה.

אופציה שלישית היא כיבוש זמני של שטח שמעבר ל"רצועת הביטחון", כדי להרחיק, עד להסדר, את ירי הקטיושות מחלק ניכר של הגליל, וכדי לזעזע את המשולש הסורי-לבנוני-שיעי (ואחרים), ולהביא בכך לריסון החיזבאללה.

בכל מקרה, אין לסגת חד-צדדית מרצועת הביטחון, שכן אז יתדפק הטרור ישירות על הגדר הצפונית, ובנוסף לקטיושות נתנסה גם בחדירות פח"ע גרועות יותר. לא ניתן לסמוך על ממשלת לבנון וצבאה, וודאי שלא ניתן לסמוך על החיזבאללה, שיבטיחו את ביטחוננו. אין גם לכרוך באופן מדיני בין פתרון המצב בדרום לבנון לבין הסדר ברמת הגולן.

באשר לטרור והאלימות הפלשתיאית, יש לנקוט **מלחמת חורמה אמיתית**. הממשלה היוצאת לא יכולה היתה לעשות כן, כי היתה שבויה בקונספציית ה"שלום" וה"פיוס" עם הפלשתינאים ובתפיסה ש"למצב יש רק פתרון מדיני". פתרון מדיני נתפס על ידי הפלשתינאים כחולשה ישראלית, שמבחינתם ניתן להעמיקה באשר ירצו. אך "פתרון מדיני" אמיתי הוא בר השגה רק לאחר הכרעת הטרור והאלימות, ושכנועם של הפלשתינאים כי אין להם אופציה כוחנית נגד ישראל.⁷

במסגרת מלחמת החורמה בטרור יש לנקוט יד קשה, ובכלל זה מעצרים, פיצוץ בתים, הגלייה, עונשים קיבוציים וכיו"ב (מהלכים שחודשו אנגב לאחרונה על ידי הממשלה היוצאת, ואפשר שהועילו). בנוסף לכך, אין למנוע מצה"ל עריכת "מירדפים חמים" לתוך אזורי האוטונומיה וכן פעילות צבאית יזומה באזורים אלה, אם יידרש. נקיטת יד קשה כלפי האלימות תמחיש לערבים שהסתיימה תקופת הוויתורים, הנטישה וההתקפלות, של ישראל יש גם אינטרסים חיוניים וקווים אדומים, שהמחיר עבור טרור ואלימות הוא גבוה, ושהיא רצינית ביותר בכוונותיה לקיים "שלום בטוח". בכך ניתן יהיה לשקם את כושר ההרתעה הישראלי מול הטרור.

יחסי ישראל-ארה"ב

חסים טובים עם ארה"ב וחתימה לתמיכתה במדיניות החדשה או לפחות להשגת אי התנגדותה למדיניות זו, הם אינטרס חיוני לישראל. אמנם למימשל האמריקאי אינטרס חשוב ב"תהליך השלום", אך נראה שחשובים לו יותר יציבות וביטחון באזור, ובמיוחד כשמדובר ב"שלום" מעורער מיסודו, כמו שהוא כיום. כך או כך, כיוון שארה"ב רגישה למהות הדמוקרטית, נראה כי ניתן יהיה לשכנעה שהמדיניות הישראלית החדשה היא ביטוי לרצונה המועדף של החברה הישראלית, כפי שהופגן בבחירות חופשיות. ודאי שניתן יהיה לשכנע בכך את הקונגרס על שני בתיו וחלקים ניכרים בציבוריות האמריקאית. שהרי לו רצה

⁷ יצוין שבדיטניה לא הס' כימה, והיא מתמידה בכך עד היום, לשאת ולתת עם המחותרת האי-רית IRA בטרם יניחו חבריה את נשקם.

⁸ המסמך הוא: TCSM-373-67 מתאריך 29.6.67.

מלכות דוד, שאינה נופלת הרבה בחשיבותה מירושלים). גם בעייתה הביטחונית היא ייחודית, בשל היותה עיר מוסלמית קיצונית המאוכלסת ברבים מאנשי החמאס והג'יהאד האיסלאמי ואוהדיהם, כשנטישת צה"ל את גבעותיה החולשות על הרובע היהודי עלולה להיות סיכון הרה אסון. את הטענה בדבר "אי העמידה בהסכם" ניתן להדוף בתקיפות בטענה נגדית, שלא כל מה שהתחייבה עליו הממשלה היוצאת בטעות, צריך לממש,⁹ מה גם שהפלשתינאים הם האחרונים שיכולים להלין על אי עמידה בהסכמים.

ואשר למיפגשים עם ערפאת. מעבר לכך שצריך לתת את הזדקן תחילה על אחריותו הישירה לטרור הדמים (לע אף

ש"נבחר" על-ידי הפלשתינאים), המיפגשים רק יבססו את מעמדו כראש מדינה, והרי זה בניגוד מוחלט גם לאינטרס הישראלי וגם למחויבות של הממשלה החדשה (אמינותה היא אינטרס מדיני חיוני גם כן). אין זה מקרי שמנחם בגין מסר בזמנו את ניהול המו"מ בנושא האוטונומיה לשר הפנים ולא לשר החוץ, וזאת כדי להבהיר שלא מדובר בהקמת ישות חיצונית-ריבונית. בנוסף, גם שלושה ראשי מדינות ערביות לפחות מחרימים זה שנים מיפגשים עם מי שבגד בהן (ומדובר על הרבה פחות ממה שעשה לנו). במקביל, גם ארה"ב והמערב אינן נפגשות עם מנהיג הסרבים בבוסניה, ועומדות בתוקף על העמדתו לדין ■

⁹ עובדה היא שגם הממשל לה היוצאת תיקנה ברגע האחרון מישה שששתה, במסירת בית הקברות היהודי בחברון לידי ה"ירשות".

הסכמי אוסלו: ביטול, תיקון או השלמה?

רפי ישראל

כדי "לחשוב", או מהססת למסור, או מאטה את הנסיגה, היא מואשמת על ידי הערבים וגם על ידי שאר העולם, המצפה לנסיגתה המוחלטת – ב"סחבת", בעיכוב "תהליך השלום" וכיוצא באלה. לו הודיעה על קווי מיתאר להסדר הקבע, לא היתה מזינה ציפיות שמאוחר יותר לא תוכל לעמוד בהן.

כך גם לגבי סוריה: עד כה לא מצאה ממשלת ישראל נוסחה לגישור בין תביעות הסורים לנסיגה מוחלטת מן הגולן, לבין הימנעות מסיכון ביטחוננו. הגדרת יעדינו נשארה אם כן מעורפלת ומנוסחת בלשון שלילית שקשה "למכור אותה" לסורים ולעמים האחרים.

האם ביטול אוסלו אפשרי?

ישראל לא תוכל לבטל כלא היה את הסכם אוסלו מבלי שתואשם על ידי עולם ומלואו בהפרת אמנה בינלאומית. אך באפשרותה להצביע על מגרעותיו (כמו אי התוויית יעדים סופיים, אי-הסימטריה בין הסכמותיה של ישראל לווייתורים לבין עמידתם המפוקפקת של הפלשתינאים בהתחייבותם למנוע טרור ואליםמות), ובכך להחזיר לתודעת העולם כי דרוש שינוי מהפכני בתפיסת ההסכם ובביצועו. לפיכך, בפני מעצבי המדיניות עומדות שתי דרכים: תיקון ההסכם או השלמה עימו. אם הוא "מחורר כגבנה" (כדברי רבין ז"ל), אזי אין

הסכמי אוסלו, אי-ו-ב, שנחתמו על ידי ממשלות רבין ופרס, הם בחזקת הסדרי ביניים בלבד, שעל אף קצב ביצועם המהיר טרם יצרו עובדות בלתי הפיכות המנוגדות למאוויו ולתוכניותיו הפוליטיות של המחנה הלאומי בישראל. שהרי עד כה, כל ההתנחלויות נותרו במקומן, זכות השיבה לפלשתינאים לא הוכרה, בעיית ירושלים נותרה פתוחה, טרם הוקמה מדינה פלשתינאית, טרם יושבו ענייני המים וקרקות המדינה, והשליטה בפועל על השטחים, להוציא אזורי A (קרי, הערים הראשיות בשי"ע) – עדיין נותרה "משותפת" או בידי ישראל. כלומר, זהו אולי הרגע האחרון להיעצר, ואולי לשנות כיוון לקראת יישוב הבעיה עם הפלשתינאים דרך קבע.

באשר לסוריה, שלבי הדיון הם עדיין כה ראשוניים, עד כי מוטלת החובה על הממשלה ליטול יוזמה ולהגיע עם רעיונות להסדר, לפני שתילחץ על ידי אומות העולם לספק פתרונות "יצירתיים" שלא כל כך ייטיבו עימנו.

הפסול בהסדרים עד כה

עיתו העיקרית של הסכם אוסלו היא, שנקבעו בו הסדרי ביניים, מבלי ששורטט וגובש הסדר הקבע שממנו נגזרים הסדרי הביניים. כך יוצא, שישאל ויתרה ומסרה שטחים מבלי שתדע לאן היא מובילה את עצמה בסופו של התהליך. וכך, כל עוד היא נסוגה, יש "תהליך שלום" ו"התקדמות", אך כל אימת שהיא עוצרת

עם עלייתה של התנועה האיסלאמית בקרבם, מאז שנות ה-80. ככל שנענים לתביעותיהם לשיוויון (על ידי הענקת תקציבים ונקיטת העדפה מתקנת), ללא חיובם בחובותיהם של שאר אזרחי המדינה המדינה, גוברות הזדהותם עם אויבי המדינה והתנגדותם למהלכה.

ערביי יש"ע, המונים קרוב ל-2 מיליון נפש ומהווים רק כשליש מן הפלשתינאים – עליהם הפקדנו את ההנהגה הפלשתינאית מבחוץ, כלומר את ערפאת ומרעיו, המתיימרים לייצג את כלל הציבור הפלשתינאי, ובכך חשבו כי נפתור את הבעיה הפלשתינאית כולה. האמת היא, שגם לו הסתפקו הפלשתינאים באוטונומיה שאנו מייצגים להם, היה בה משום פתרון רק לחלק קטן מהם, בעוד שחלקם הגדול היה ממשיך להידפק על דלתנו ולהאשים אותנו בחוסר פתרון.

ערביי ירדן, המונים כ-3.5 מיליון נפש, מהווים למעלה ממחצית הפלשתינאים, ומהווים במדינתם למעלה משני שלישים של האוכלוסייה. כלומר, מדינת ירדן היא למעשה חלק מפלשתינא/א"י, לא רק מבחינה היסטורית וגיאוגרפית אלא גם מבחינה דמוגרפית, ולפיכך, כל פתרון של הבעיה הפלשתינאית חייב לכלול גם אותה. המלך חוסיין ובית המלוכה ההאשמי אינם עם או מדינה, אלא משטר שהושת על הירדנים מבחוץ, שלא בטובתם, ושחפש את הלגיטימיות החסרה לו. כיוון שישראל אצה להעניק לו לגיטימציה בהכירה בו כשליט ירדן, הוא העביר את הבעיה הפלשתינאית כולה לאחיותה, במקום שיהיה חלק מפתרונה. גם המחנה הלאומי בישראל התפתה לברך על חוזה השלום עם ירדן, מתוך הנחה מוטעית כי ההכרה בירדן תביא לדעיכת כוכבם של הפלשתינאים, והם יניחו לנו – אך לא היא.

הפלשתינאים בתפוצה, המונים קרוב למיליון נפש, שוכנים רובם במדינות ערב, בעיקר בסוריה ובלבנון, שם הם נרקבים זה דורות במחנות פליטים, ומקצתם – בשאר מדינות העולם. כל עוד הם מעלים מן האוב את "פליטותם", את תביעתם למדינה, ואת זכות השיבה שלהם, אין פתרון לשאלה הפלשתינאית.

לחזור לנקודת המוצא

אשר לבעיית סוריה ולבנון, הרי שבד בבד עם הצורך לשדר לאסאד את הנוסחה הנזכרת בדבר החזרת ריבונות סורית מוגבלת לרמת-הגולן בטווח הרחוק מאוד, חובה על ישראל לדרוש מסוריה כתנאי לביצוע ההסדר, שתחדל לתמוך בטרור, לתת מחסה בבירתה לארגוני טרור, ולפרוש חסותה על אנשי חיזבאללה בלבנון. בלא נקיטת צעדים אלה מצד סוריה, על ישראל לעבור למתקפה, כתמריץ להסדר הקבע: לא עוד יותקפו אזרחים לבנוניים תמימים וחסרי אונים, לא עוד תפעל ישראל נגד מיתקנים אזרחיים בלבנון כתגמול על הטרור של חיזבאללה, אלא תחל לתקוף יעדים סוריים ואיראניים בלבנון, ואם יש צורך – גם בתוך סוריה גופא, כדי להעלות את המחיר שזו תיאלץ לשלם עבור מעורבותה העקיפה בפעולות נגד ישראל. נראה כי אסאד, שלא ירצה להיות

ברירה אלא לתקנו, או להביא במקומו אופציה שונה שתהווה בסיס חדש ומוסכם למו"מ עם הפלשתינאים.

תיקון ההסכם בטווח הקצר

בידיעה כי הקרקע טרם שלחה להסכם קבע, הרי שעד גיבושו של הסדר כזה יש צורך דחוף להכיר בנתונים שלא ניתן לשנותם – כמו האוטונומיה בערים בחבלי יש"ע, ולשנות את שניתן לשנותו – כמו חזרה לשליטה מלאה של צה"ל בכל האזור הכפרי 8 שמסביב לערי אזור A, חידוש תנופת ההתנחלות, או לפחות איכלוס מלא של הבתים הגמורים והרחבת היישובים הקיימים, ונטילת הזכות לצה"ל להיכנס לערים במקרה של פיגוע כדי לערוך חיפוש ולתפוס את המפגעים, אלא אם כן תתפוס אותם הרשות הפלשתינאית ותסגיר אותם לישראל.

בחזית הסורית יכולה הממשלה להיענות לתביעה העקרונית של הסורים לריבונות על הגולן, אך עליה להתנות זאת בנסיגה ישראלית הדרגתית וחלקית על פני תקופה של 2-3 דורות, עד להסדר הקבע. בכך תבחן הממשלה, באמצעות מימשלים סוריים שונים, לאורך תקופה ממושכת – את סוגיית הפיוס והפתיחות בין העמים, ותאפשר לאוכלוסייה הישראלית בגולן להסתגל לאורך זמן לפינוי חלקי מרצון, למגורי קבע תחת ריבונות סורית או להסדר קבע אחר שיושג.

מדוע לא יושבה השאלה הפלשתינאית?

אבן הגנף העיקרית שהכשילה את כל ממשלות ישראל, בהתייחסן לבעיה הפלשתינאית, היתה בחלוקתן את פלשתינא ואת הפלשתינאים ל-3 "פרוסות", כאילו פתרון כל אחת מהן כשלעצמה יביא את הישועה. ארץ-ישראל/פלשתינא נחלקה לירדן, "השטחים" וישראל, והטענה היתה כי הפלשתינאים בכל אחת מן היחידות הטריטוריאליות האלה, וכן אלה המרוכזים זה כבר הדור השלישי במחנות הפליטים בארצות ערב (או אלה הפזורים בגולות אחרות), עתידים למצוא את ישועתם בארצותיהם. על סמך הנחות מוטעות אלה נוסו פתרונות שונים, שכולם נחלו כישלון חרוץ.

ערביי ישראל, המהווים כשישית מן הפלשתינאים (מיליון מתוך למעלה מ-6 מיליון), והמקפידים לקרוא לעצמם "פלשתינאים" ולהזהות בריש גלי עם אחיהם בכל סיכסוכיהם עם מדינתם – הפכו זה מכבר לבני מיעוט לאומי, לא עוד אתני, דתי או לשוני, והם תובעים כיום, לרבות בבחירות 1996, להכיר בהם ככאלה. וכך, הם דורשים כי מדינת ישראל תהיה מדינת "כל אזרחיה", קרי, מדינה דו-לאומית, תוך שלילת זכותו של העם היהודי להגדרה עצמית. יש גם כאלה התובעים דה-ציוניזציה של המדינה, תוך כפירה בכל יעדיה הציוניים: ביטחון, התיישבות, עלייה וקליטה. במילים אחרות, כל ניסיונות הישראליוזציה של הערבים הללו, העלו חרס. כך גובר תהליך ההתנכרות של ערביי ישראל כלפי מדינתם, בפרט

פלשתינ, כל עוד הרוב הפלשתינאי ירצה בו. גם מבחינה מוסרית יהיה זה נכון להפקיד את השלטון ב"ירדן" של היום בידי הרוב הפלשתינאי, עימו תישא ישראל ותיתן על יישוב בעיית פלשתינ כולה.

לאחר שרטוט הגבולות בין ישראל לבין הפלשתינאים בא"י הגדולה, יעשה כל צד בתחומו ככל העולה על רוחו, לרבות יישום זכות השיבה/חוק השבות. לעומת זאת, לאוכלוסיות הזרות שתישארנה בתחומו של כל צד (בישראל – 2 מיליון פלשתינאים בישיע ובתחום הקו הירוק; בפלשתינ – מספר יהודים מן היישובים שאולי יעברו לרשות הפלשתינאים) – תהיה רק הזכות לתושבות קבע, ללא אזרחות, שכן יהיו הם אזרחי מדינות האם שלהם. בכך תעוקר הסכנה הדמוגרפית המאיימת על ישראל לא רק מן השטחים אלא גם מתחומה היא, אך מכלל זה יש להוציא כמובן, ערבים או דרוזים ישראלים שיכריזו על נאמנותם למדינה וימלאו את חובותיהם כלפיה. אלה יזכו לשיווי זכויות מלא, בעוד השאר, אלה המודחים כפלשתינאים, יהיו תושבים בלבד בתחום ישראל.

סיכום

תרונות מן הסוג הנזכר עשויים להיות חלק בלתי נפרד מן "התוכנית החדשה" שכל העולם מצפה לה מן הממשלה החדשה. אם זו תחל לקבוע את מדיניותה כהמשך של מכשלות העבר, היא תרגיל את העולם שאין חדש תחת השמש, ותזמין לחצים להוציא לפועל את אשר הוסכם עד עתה. כך היא תאלץ להסכים בסופו של דבר לקיומן של שתיים וחצי מדינות פלשתינאיות (ירדן, ישיע ומדינה דו-לאומית בישראל), ולסחבת בחזית הסורית, תוך תשלום מחיר של קורבנות טרור בשתי החזיתות. לעומת זאת, תוכנית נועזת, חדשה ומרעננת שתדחיק את העולם, בנוסף לכל יתרונותיה, גם תיתן לישראל שהות לשאת ולתת מחדש, תוך זכייה בהבנה מצד הקהילה הבינלאומית. אפשר לעשות זאת, אם נדע אל נכון לעטוף "יפה" את תוכניותינו ולשווק אותן כהלכה ■

מושפל בפומבי ולהיחשף כחסר אונים נגד חיל האוויר הישראלי, יסכים בסופו של דבר לשאת ולתת. אז תשלוף ישראל את שפן הסדר הקבע המוסדר, דבר העשוי להשתלם לסוריה בטווח הרחוק.

באשר לבעיית הפלשתינאים, הרי שהסדר הקבע עימם חייב לחזור לנקודת המוצא של העלאת עניין א"י כולה והפלשתינאים כולם על שולחן המו"מ, שאלמלא יונחו כל חלקי התשבץ על השולחן, לעולם לא נוכל להגיע לתמונה מלאה של הפתרון.

ואלה הם אפוא העקרונות החדשים המוצעים למו"מ:

הכרה הדדית של העם היהודי והעם הפלשתינאי בזכות ההגדרה העצמית של כל אחד מהם, כלומר, ביטולו המפורש של סעיף 20 באמנה הפלשתינאית, הכופר בקיום העם היהודי, ועל ידי כך – אילוצם של הפלשתינאים להכיר לא רק בישראל (כמדינת כל תושביה), אלא בישראל כמדינה יהודית ומדינתו של העם היהודי.

הכרה הדדית של אש"ף והציונות, כתנועות לשחרור לאומי של שני העמים. בכך, לא רק שתוכל ישראל לחמוק, בשלב זה של הדיונים, מהכרה במדינה פלשתינאית, אלא תיאלץ את הפלשתינאים לחדול משאיפתם לדה-ציוניזציה של ישראל, ותחייב אותם לבטל את אמנתם, המדברת על השמדת ה"ציונות" (ולא "ישראל").

חלוקת א"י הגדולה בין בעליה – הישראלים-היהודים והערבים-הפלשתינאים. בעניין זה אפשריים פתרונות יצירתיים רבים: צפון-דרום או מזרח-מערב, עם חיבורים מעניינים בין עזה לבין המדינה הפלשתינאית. מדינה פלשתינאית כזו, שתקום בשכנותנו, תוכל לאכלס את רובו של העם הפלשתינאי ולקלוט את פליטיו, ובה בעת תותיר את מרבית שטחה השולט של יו"ש – בידינו, תוך מתן האפשרות להרחיב את יישובינו בחבלי יהודה ושומרון ולבצר את אחיזתנו הביטחונית שם. המלך חוסיין יוכל להמשיך בתפקודו, כמלך קונסטיטוציוני של מדינת

ההסכמים בין ישראל לאש"ף בראי של חוקי המדינה

חיים (הוארד) גריף

נגד ממשלת ישראל ואחרים, בבקשה לצוות על הפסקת המשך היישום של ההסכם האחרון עם אש"ף, הסכם הביניים וכל ההסכמים שנעשו עם אש"ף מאז "הצהרת העקרונות". שכן הללו מלאים וגדושים במעשים בלתי חוקיים נרחבים ומקיפים, מעשים לא חוקתיים, הפרות של חוקי יסוד ועקרונות משפט, ואחרון־אחרון אך לא פחות בחשיבותו – מעשי בגידה בריבונותה של המדינה לרבות מעשים פליליים נוספים. רשימת הפרות של הדינים ושל עקרונות המשפט, המלווה בהסברים מקיפים, מצויה בעתירה.

נוכח מצב עגום זה, ההשלמה עם מה שמכונה – בטעות ובצורה שלא תעלה על הדעת – "תהליך השלום של אוסלו", פירושה להשלים עם עיקרון שממשלת ישראל אינה כפופה לשלטון החוק. זוהי הונאה, ללא ספק, מפני ששלטון החוק, המהווה עיקרון בסיסי ביותר בשיטת המשפט הנהוגה בישראל, ושבלעדיו הדמוקרטיה בישראל אינה אלא העמדת פנים ריקה מתוכן, חל במלוא תוקפו על כל מעשיהם של ממשלת ישראל, של שריה ושל פקידיה.

מזווית ראייה זו ממשלת הליכוד אינה מחויבת, אם כן, על ידי המעשים הבלתי חוקיים של קודמותיה שנעשו עם אש"ף ולמענו, ואינה חייבת לצעוד במסלול שהותווה על ידי מעשים בלתי חוקיים אלה. היתה זו אפוא טעות ממדרגה ראשונה כאשר ד"ר דורי גולד, יועצו המדיני של ראש הממשלה החדש, הודיע למחמוד עבאס (אבו מאזן), כי הממשלה החדשה של נתניהו תמשיך במשא ומתן עם אש"ף. וחמורה עוד יותר היתה התייחסותו החוזרת ונשנית ל"מחויבותיה" של ישראל בעניין זה. להצהרות הפומביות שלו, אם יתפרשו מילולית, יכולה להיות אך ורק משמעות שהממשלה החדשה תלך בדרכה הבלתי חוקית של קודמותיה, ממשלות "העבודה", מהלך שיהיה בגדר מעילה חמורה באמונם של המוני המצביעים הלאומיים והדתיים היהודיים שזה עתה השיבו את רסן השלטון לידי הליכוד.

★

כיצד אפוא תיחלף הממשלה החדשה מן הסבך המורכב שיצרו יצחק רבין, שמעון פרס, יוסי ביילין, אורי סביר ויואל זינגר? התשובה מצויה בחוק, המאפשר לממשלת ישראל להקים ועדת חקירה בעניינים שונים. עכשו אפשר להשתמש בחוק זה ולבחון את כל ההיבטים של ההסכמים

משלות "העבודה" של יצחק רבין ושמעון פרס השאירו לממשלת הליכוד, בראשותו של בנימין נתניהו, ירושה בדמות מספר הסכמים שנחתמו עם "הארגון לשחרור פלשתיין" בין 20 באוגוסט 1993 ל-28 בספטמבר 1995. בהסכמים אלה הכירה ישראל בארגון זה והרשתה לו להתנחל, מלאכותית ובצורה בלתי חוקית, בארץ־ישראל, לשלוט בסופו של דבר ברובן של יהודה, שומרון ועזה ולנהל אותן.

זוהי ירושה שהליכוד יכול וחייב לדחותה, על יסוד הציוויים הקיימים במשפט החוקתי ובעקרונות המשפט של מדינת ישראל, המתווים את המבנה שאינו ניתן לשינוי של המדינה, וזוכים לחיזוק בדיני העונשין שלה. כל החוקים והעקרונות הללו אוסרים בתכלית האיסור מסחר ב"שטחים תמורת שלום", שהוא העיקרון הבסיסי שהנחה את ההסכמים השונים שנחתמו עם אש"ף. חובתה הראשונה במעלה של הממשלה החדשה היא לציית לחוקיה של המדינה, להוציא חוקים שנתקבלו בניגוד למשפט החוקתי ונועדו להקל על יישום ההסכמים הבלתי חוקיים שנעשו עם אש"ף, והמפרים את הדינים והעקרונות שעליהם מבוססים המדינה היהודית והמבנה שלה.

★

הטענה הנשמעת מפי מדינות ומדינאים זרים, ומפי אש"ף עצמו, שלכולם יש עניין מוקנה בכך, כאילו המשפט הבינלאומי אינו מתיר לישראל להתעלם מ"הסכמים בינלאומיים" היא טענה רדודה שנוח להשמיע אותה. טיעון נבוב זה אינו חל כלל ועיקר על ההסכמים בין ישראל לאש"ף, שאינם עומדים במבחן ההגדרה של "הסכם בינלאומי". הסכם בינלאומי יכול להיעשות רק בין מדינות או ארגונים וגופים ממשלתיים, ובוודאי שלא עם ארגונים חתרניים או ארגוני טרור האחראים ישירות למעשי טרור מקיפים, מבית ומחוץ.

אולם גם בהנחה שאכן קיימים "הסכמים בינלאומיים" תקפים בין ישראל לאש"ף, עדיין לא המשפט הבינלאומי קובע בשאלה אם ישראל חייבת לבצע אותם, מבחינה משפטית. הגורמים הקובעים בעניין זה, ושעל פיהם תיחתך השאלה, הם הדינים, החוקים והעקרונות המשפטיים של מדינת ישראל. הם, ורק הם, יקבעו בעניין היישום.

כפי שצוין במאמרי בסוגייה זו¹, ולאחרונה גם בעתירה שהוגשה לבית הדין הגבוה לצדק על ידי קבוצת אישי ציבור

¹ "הסכם ישראל-אש"ף – בלתי חוקי בעליל", נתיב, גיליון 1/94, עמ' 15.

אנשים בכירים בממשל ולהגיש נגדם כתבי אישום מתאימים, כולל אישום בבגידה, אם ימצאו לכך הוכחות מספיקות. אם לא יינקטו צעדים נגד האשמים, יוכלו אנשים בעלי תוכניות "שלוש" דומות לחזור ולבצע בעתיד מעשים בלתי חוקיים דומים ולמסור חלקים מארץ-ישראל לגוף זר. יש למנוע זאת בכל מחיר, כדי למנוע את הסכנה שמולה ניצבת ישראל בימים אלה ממש, ואשר נקלעה אליה בגלל ההסכמים הבלתי חוקיים שנחתמו עם ארגון טרור פושע.

במקביל להקמת ועדת חקירה ממלכתית תוכל ממשלת הליכוד לנקוט גם צעדים אחרים, שישחררו אותה מהמשך יישום ההסכמים שנעשו עם אש"ף. אחד מצעדים אלה הוא פיטוריו לאלתר של מיכאל בן-יאיר, היועץ המשפטי לממשלת ישראל. במקום להזהיר את הממשלה, כפי שחייב היה לעשות, מפני חתימה על הסכמים בלתי חוקיים ומפני יישומם, סייע ועזר בפועל למה שנכפה במרמה על העם היהודי, דהיינו, ויתור על חלקים של ארץ-ישראל לטובת זרים, שקיבלו את כל הסמכויות והאחריות שהיו דרושים להם, כדי להניח תשתית להקמת מדינה ערבית ומוסלמית זרה בשטחי המולדת היהודית שיפנו על ידי צה"ל.

יתר על כן, היועץ המשפטי ואנשיו ששו לנצל את סעיף ההמרדה על מנת להעמיד לדין את כל מי שיש לו זכות חוקית למחות על מדיניות הבלתי חוקית של הממשלה באמצעות הפגנות חוקיות. למרבה הפרדוקס, היועץ המשפטי לא העמיד לדין פוליטיקאים ממפלגת "העבודה" שנחשדו במרמה, במעילה בכספי ציבור או בשיבוש הליכי משפט.

על הממשלה החדשה לשקול בכובד ראש צעד נוסף העשוי לחלץ אותה ממזמנת ההסכמים הבלתי חוקיים עם אש"ף. שלושה חוקי יסוד של מדינת ישראל, וכן מגילת העצמאות, כבר קובעים שמדינת ישראל היא מדינה יהודית מנקודת ראות משפטית, אך אינם מגדירים את המושג. במקום להשאיר מלאכה חשובה זו לבית המשפט העליון, יש להגדיר את המושג "מדינה יהודית" בחוק של הכנסת. תוכן ההגדרה צריך לחול על כל ארץ-ישראל, בהתאם לחוק השבות המכריז על זכות השיבה של העם היהודי לארץ-ישראל, לכל מקום שבו קיימת כבר ריבונותה של מדינת ישראל. דה-פקטו בחלק כלשהו של ארץ-ישראל, בין שזו ריבונות צבאית ובין שזו ריבונות אזרחית מטבעה.

חוק השבות נקרא, ובצדק, "מגילת הציונות" והחוק הבלתי משתנה של ההיסטוריה היהודית. אלה הם הכינויים המשכנעים שבהם השתמש דוד בן-גוריון ביולי 1950, כאשר הגיש לכנסת את הצעת חוק השבות. מדינת ישראל קמה על זכות השיבה הזאת, כפי שאמר אז ראש-הממשלה הראשון, וזכות זו קיימת גם היום, ובמלוא היקפה, ביהודה, בשומרון וברצועת עזה. כך גם צריכה להיות כל הגדרה משפטית של "מדינה יהודית" שתיחקק בכנסת.

אין להצעה זו כל קשר לדרישה להגדיר את המדינה

שנעשו עם אש"ף ואת הרקע להם, תוך התמקדות מיוחדת בהפרות החוק הנטענות שנעשו לפני חתימת ההסכמים, בשעת חתימתם ובמהלך יישומם, ובייחוד בתקופה שקדמה לחתימת ההסכם הראשון, "הצהרת העקרונות". בדיקה משפטית תבחן גם את היבטי המשפט הבינלאומי, מפני ש"נוסחת מדריד", שלפיה הסכימה ממשלת ישראל מלכתחילה לשאת ולתת עם משלחת ירדנית שתכלול גם כאלה המכונים "פלשתינאים", הושלכה הצדה ללא גינונים מיותרים למען משא ומתן ישיר עם אש"ף. כך גם הופרו בעזות מצח הסכמי קמפ-דיוויד עם מצרים משנת 1978, שבהם נקבע שיתנהל משא ומתן על אוטונומיה לערבים החיים בארץ-ישראל, ושהוציאו את אש"ף במפורש מן התמונה.

יתר על כן, יש להטיל על ועדת החקירה הממלכתית שתוקם לאסוף את כל הראיות שיידרשו על מנת לקבוע אם חוקיה של מדינת ישראל, האוסרים על מגעים עם אש"ף ועל הגשת סיוע לארגון זה, הופרו ביוזעין על ידי חברי ממשלת העבודה-מרצ הקודמת, כולל כל המעשים או הפגישות שהתקיימו עוד בטרם נכנסו לתפקידיהם. יש לפרוס רשת רחבה וללכוד בה את כל העבריינים, יהיו אשר יהיו מעמדם הבכיר או המוניטין שלהם, בדיוק כשם שכל אזרח מן השורה המפר חוק צפוי לעמוד לדין; זוהי תמצית מהותו של שלטון החוק.

בהקשר זה צריך לזכור כי בתחילת 1995, כאשר מחמוד עבאס חשף את גילוייו המדהימים בדבר היקף הכחש והמעילה והקשרים בין "העבודה" לאש"ף ערב הבחירות לכנסת ב-23 ביוני 1992, דרש הליכוד להקים מיד ועדת חקירה מיוחדת בעניין זה. אבל הליכוד לא הצליח לגייס רוב בכנסת להצעתו, וכלי התקשורת מעולם לא העמיקו לחקור בעניין כפי שצריכים היו לעשות, וכמו שהיה קורה בארצות-הברית, למשל, בנסיבות דומות, כפי שאפשר ללמוד מפרשת ווטרגייט שהביאה להדחתו של הנשיא ניקסון. עכשיו יש לליכוד הזדמנות לפעול, לא על ידי הקמת גוף מפלגתי, אלא על ידי מינוי גוף משפטי נקי מכל רבב, שיקבל סמכויות חקירה מיוחדות במטרה לחשוף את כל מעשי העוולה שנעשו עם אש"ף, לרבות כל הפרות החוק, הן של המשפט החוקתי והן של הדין הפלילי.

ובעוד ועדת החקירה הממלכתית יושבת על המדוכה ואוספת את כל הראיות והעדויות הדרושות לה כדי להגיע לממצאים ולמסקנות, יהיה לממשלת ישראל צידוק מוחלט להשהות את כל תהליך המשא ומתן עם אש"ף. במרוצת תקופה זו לא תהיה גם כל פריסה מחדש של צה"ל, ובייחוד לא בחברון, לא יפתחו שום שיחות על "מעמד הקבע" ולא יופנו שום כספי מיסים או סיוע מישראל ל"רשות הפלשתינאית". לאחר שהוועדה תגיש לבסוף את הדוח שלה תוכל הממשלה להחליט מה תעשה בדיוק, בידיעה מלאה של העובדות ושל הרקע.

אם אכן תאשר הוועדה כי מדובר באי-חוקיות נרחבת ובהתנהגות לא-הולמת, כפי שסביר מאוד להניח, תוכל הממשלה להכריז, באישור הכנסת, כי כל ההסכמים בין ישראל לאש"ף בטלים ומבוטלים מעיקרם. כן תוכל הממשלה להרתיע הפרות נוספות של דיני ישראל על ידי

כותב שורות אלה הרחיב את הדיבור בסוגייה זו בעתירה הנזכרת התלויה ועומדת בבית הדין הגבוה לצדק. אבל החוק מ-1948 נשכח כמעט כליל ולא הופעל כדין, כפי שצריך היה לעשות, ביוני 1967, תוך כדי מלחמת ששת הימים ומיד אחריה. את המחל הזה יש לתקן עכשיו. אם כך ייעשה, וכל מה שדרוש הוא להחיל את הדין הקיים, כי אז כל שטחי יהודה, שומרון ועזה המצויים עדיין בידי צה"ל ובריבונותה הצבאית דה-פקטו של המדינה, יהיו אוטומטית חלק מהגבולות האזרחיים המורחבים דה-פקטו של מדינת ישראל, בלי מהומה ורעש נוספים.

אם ההמלצות והצעדים שהוזכרו לעיל יתקבלו ויבוצעו על ידי הממשלה החדשה, תיווצר האווירה המתאימה והנוחה כדי שמדינת ישראל תוכל להתנתק מתהליך המרמה הקרוי "תהליך השלום". כפי שאמר ראש הממשלה החדש קודם לכן, הן בנאומיו בכנסת והן במאמריו שפרסם, תהליך זה רק מעודד טרור נוסף, הופך את הקמתה של מדינה פלשתינאית לדבר בלתי נמנע, ויוליך בסופו של דבר להתפרצות מלחמה חדשה עם מדינות ערביות שכנות, לרבות עם הערבים המתגוררים בשטחים שכבר נמסרו ל"רשות הפלשתינאית".

★

ישראל שואפת אמנם לחיות בשלום עם שכניה ועם ערביי ארץ-ישראל, אך הדרך להגיע לכך אינה בווייתורים טריטוריאליים על חלקי מולדת שהם ערש האומה העברית ותכלית קיומה של הצינונות. אין עוד מדינה בעולם שנהגה, מרצונה החופשי, בצורה זו שאין להגדירה אלא כהפקרות פושעת. ואל להן אפוא למדינות העולם, לנטור טינה לישראל על שהיא נוהגת בדיוק כפי שהן נוהגות. יש לחתור לשלום למען שלום, מבלי לסחור בארץ-ישראל תמורתו ■

היהודית אך ורק מבחינה דתית, כפי שתובעות עתה המפלגות הדתיות, אם כי אין ספק שיש להביא בחשבון גם את הגורם הזה. אדרבא, מטרתה העיקרית של ההגדרה של "מדינה יהודית" היא להבטיח שארץ-ישראל תישאר מולדתו של העם היהודי במובנה המעשי, ושלעולם לא תימסר לעם זר או ליישות זרה כלשהם. לאחר שתינתן הגדרה משפטית נאותה למשמעותה של מדינה יהודית, ייווצר כלי חשוב ביותר למאבק בתופעה חסרת התקדים בקרב העמים, שלפיה החלטות גורליות ומכריעות החורצות את עתידה של המדינה היהודית מושפעות או מתקבלות בסיוען של מפלגות פוליטיות ערביות, המשרתות את מטרותיהם של גופים ומדינות זרים ואת האינטרסים שלהם. איש לא יכפור בכך שאזרחיה הערביים של מדינת ישראל זכאים למלוא הזכויות האזרחיות והדתיות במדינת ישראל, והם אכן נהנים מהן. אבל זכויות אלה הן זכויות הפרט בלבד, ואינן מוענקות ליישות ערבית לאומית קיבוצית בתוך מדינת ישראל. למפלגות פוליטיות ערביות השואפות להגשים מטרות לאומיות ערביות הנוגדות בעליל את האינטרס הלאומי של מדינת היהודים – בניגוד לקידום זכויות אזרחיות של אזרחים ערביים פרטיים – אין אפוא כל מקום חוקי בנוף הפוליטי של ישראל, ויש לשלול את זכותן לשבת בכנסת או להשתתף בבחירות הבאות.

★

על מנת לשים קץ להסכמים עם אש"ף ולהפסיק את המשך יישומם יש צורך לעשות צעד אחד נוסף. בשנת 1948 דאגו דוד בן-גוריון ופנחס רוזן, שהיה שר המשפטים הראשון, לכלול בספר החוקים של מדינת ישראל חקיקת יסוד העוסקת בסיפוח אוטומטי של שטחי ארץ-ישראל שלא נכללו אז בגבולות האזרחיים דה-פקטו של המדינה.

ההסכמים עם אש"ף בראי המשפט הבינלאומי

לואירנה ברס

ההסכמים הללו, שאינם כלל "אמנות". אפשר אמנם להעלות טיעון דומה גם ביחס להתחייבויותיו של אש"ף, אבל אין בכך כל היגיון משפטי, בגלל חוסר הכשרות המשפטית המיוחד של גוף זה, שאינו מדינה, לחתום על הסכם חוקי עם ישראל.

עצם העובדה שהסכמי אוסלו אינם מהווים אמנות תקפות על-פי אמנת ג'נבה משנת 1969 (בדבר "דיני האמנות"), מפני שהם נעשו בין מדינה לבין גוף שאינו מדינה, אינה מחייבת את ביטולם. אבל מאחר שהצד שאינו

אש-הממשלה החדש של ישראל, מתכוון לכבד את החלקים מהסכמי אוסלו שהפכו כבר ל"עובדות בשטח". כוונה זו נראית, לכאורה, כאילו היא עולה בקנה אחד עם ציפיותיו של המשפט הבינלאומי, אולם דווקא ההיפך הוא הנכון. כפי שיובהר בהמשך הדברים, המשפט הבינלאומי מחייב עתה **לבטל** את ההסכמים הלא-תקפים והלא-חוקיים הללו, ולא לקיימם.

הסכמי אוסלו בין ישראל לאש"ף מהווים הפרה של המשפט הבינלאומי, וישראל מחויבת אפוא לבטל את

זו נגזרת מאיסור נרחב יותר המחייב את כל המדינות, לרבות ישראל. מכאן שלמדינה היהודית אין כל זכות להעניק חסינות על הפרת המשפט הבינלאומי על-ידי טרוריסטים. כל שחרור של טרוריסטים הוא מעשה שגוי מבחינה משפטית, בלי קשר לשאלה מה מותר לישראל לעשות על-פי חוקי היסוד שלה עצמה ועל-פי הסכמי אוסלו. אם תשחרר טרוריסטים, תהיה ישראל אשמה במה שידוע בתורת המשפט כ"שליטת הצדק".

חובתה של ישראל לבטל את הסכמי אוסלו נובעת, כפי שראינו, ממספר ציפיות מקדימות של המשפט הבינלאומי, אולם לישראל יש זכויות מהותיות לבטל את ההסכמים גם בלי הציפיות הללו. זכויות אלה נובעות מן הדוקטרינה של *rebus sic stantibus*, דהיינו: "כל עוד לא השתנו התנאים". דוקטרינה זו של המשפט הבינלאומי מחזקת את חובתה של ישראל לא לקיים את הסכמי אוסלו. הסיבה לכך היא שמחויבותה המסורתית של ישראל להסכמים באה לקצה מיד לאחר שחל שינוי מהותי בנסיבות שהיו קיימות בתאריכים שבהם נחתמו ההסכמים השונים, והמשך דבקותה בהסכמים אלה לאחר שינוי הנסיבות מתפרש כהסכמה שבשתיקה להמשך תקפותם. שינוי זה נובע, כמובן, מכמה וכמה הפרות מהותיות של ההסכמים בידי אש"ף, ובייחוד הפרות הנוגעות לריסון הטרור נגד ישראל והסגרת טרוריסטים.

על-פי הציפיות השזורות בהסכמי אוסלו היה על ערפאת לפעול לריסון הטרור נגד ישראל. אולם, לא זו בלבד שערפאת מעניק מקלט לטרוריסטים; הוא מאפשר להם להסית, לגייס חברים, להתארגן, לאמן אותם, לחמש אותם ולגייס כספים, ולנהל פעולות מתוך השטחים שבשליטתו. כיום אין זה שנוי עוד במחלוקת.

"ראש הנחש", הודה ראש-הממשלה ושר-הביטחון לשעבר שמעון פרס, "נמצא בעוה". וברצונת עזה, האזור הנמצא בשליטת אש"ף, מטפח החמאס – המתעמת, כביכול, עם אש"ף – חלק ניכר ממסע הטרור שלו נגד ישראל, ושירותי הביטחון הפלשתינאיים הם שמסייעים לחמאס לנהל אותו.³

על מנת להבין טוב יותר את טירוף המערכות בהן נתונה ישראל הנותנת יד לאש"ף הפועל בזיקה הדוקה לחמאס, מן הראוי לעיין ב"מגילת החמאס", על-פי מגילה זו –

יוזמת השלום, מה שמכונה פתרונות בדרכי שלום, והוועידות הבינלאומיות שנועדו לפתור את הבעיה הפלשתינאית, מנוגדות כולן לאמונתה של תנועת ההתנגדות האיסלאמית. ויתור על חלק כלשהו מפלשתין פירושו ויתור על חלק מהדת; הלאומיות של תנועת ההתנגדות האיסלאמית מהווה חלק מאמונתה, והתנועה מחנכת את חבריה לדבוק בעקרונותיה ולהרים את נס אלה מעל מולדתם כשהם מנהלים את הגיהאד שלהם... אין כל פתרון לבעיה הפלשתינאית אלא בדרך הגיהאד... על מנת

מדינה, במקרה זה, הוא ארגון טרור שאת ראשיו יש להעניש בשל פשעיהם הנתעבים, כל הסכם עם גוף כזה המעניק פרס ולא מטיל עונש הוא הסכם בטל ומבוטל מעיקרו. ראוי להדגיש, כי נוכח ההנחה והציפייה המקדימה הקיימת בתורת המשפט, כי "אין חטא ללא עונש", מדינה שהיא צד להסכם כזה ומכבדת אותו, במקרה שלנו – ישראל, מפרה את המשפט הבינלאומי (למרבה האירוניה, דווקא מדינת ישראל היא שהפגינה בעבר מחויבות מיוחדת לעיקרון שאין חטא ללא עונש, וגדעון האזנר, היועץ המשפטי לממשלה שהיה התובע במשפט אייכמן, הזכיר את המחויבות הזאת במפורש).

על-פי עיקרון מס' 1 בעקרונות נירנברג המחייבים נקבע כי "כל אדם העובר עברה בניגוד למשפט הבינלאומי אחראי לה ויהיה צפוי לעונש" (עקרונות המשפט הבינלאומי בנירנברג אושרו על-ידי האו"ם בשנים 1946 ו-1947). על יסוד עיקרון זה, החל באופן מיוחד על *Hostes Humanes Genes* ("אויבי המין האנושי"), הנגזר משלושה מקורות שונים בתורת ישראל, חלה חובה על כל מדינה לרדוף טרוריסטים ולהענישם. לפיכך, אם תכבד ישראל הסכמים עם טרוריסטים, היא תפגע בתמצית מהותו של המשפט הבינלאומי.

האם יאסר ערפאת עצמו הוא טרוריסט? בית-המשפט האמריקני השיב על שאלה זו בחיוב ב-1990, במשפט קלינגהופר נגד אש"ף. בבית-המשפט בישראל הוגשה במאי 1994 עתירה לבג"צ על מנת שזה יורה לממשלת ישראל להעמיד לדין את יאסר ערפאת על פשעי טרור. בעתירה צוין שערפאת אחראי לכאורה למספר רב של התקפות טרור בישראל ובחוף-לארץ, לרבות מעשי רצח, חטיפות מטוסים, חטיפת בני ערובה, מעטפות נפץ וחטיפת אניות בים הפתוח. טענותיהם של העותרים בדבר אחריותו האישית הישירה של ערפאת לטרור זכו לחיזוק ואושרו מפי ד"ר אחמד טיבי, יועצו הבכיר ביותר של ערפאת, שאמר ב-13 ביולי 1994 כי "האדם האחראי מטעם העם הפלשתינאי לכל מה שנעשה בסכסוך הפלשתינאי-ישראלי הוא יאסר ערפאת, והאיש הזה לחץ את ידו של יצחק רבין".

טרור¹ אינו הפשע היחיד שערפאת שותף לו. הוא ואנשיו ביצעו פשעים נוספים מן הסוג של פשעי נירנברג, כולל פשעי מלחמה ופשעים נגד האנושות.² יחידות של צש"פ ("צבא השחרור הפלשתינאי") השתתפו בכיבוש כוויית לצד צבאו של צדאם חוסיין, ואנשיו אחראים למעשי זוועה רבים וחמורים ביותר. רבים מפשעים אלה משתחררים עתה מבתי-הכלא בישראל, בהתאם להסכמי אוסלו, ומקבלים מיד משרות בכירות בכוחות הביטחון של הרשות הפלשתינאית.

אש"ף הוא כמובן ארגון טרור, ולישראל אין כל זכות לכבד את הקביעה של הסכמי אוסלו שיש לשחרר את חברי הארגון שהורשעו בדיון. למעשה, לשום ממשלה אין זכות שבדין להעניק חנינה או חסינות לטרוריסטים בקשר להפרות בנות-עונשין של המשפט הבינלאומי. לפי החוקה האמריקנית, למשל, אין לנשיא סמכות לחון אנשים שהורשעו בעברות על המשפט הבינלאומי, וסמכות החנינה שלו מוגבלת ל"עברות נגד ארצות-הברית". מגבלה

¹ הקוראים המבקשים להעמיק בשאלה מהו טרור, יוכלו לעיין ב"אמנה האירופית על זכויות הטרור" שנחתמה בשטרסבורג ב-1976 ור' כנסה לתוקפה ב-1978. ² פשעי מלחמה הוגדרו במגילת בית-הדין הצבאי הבינלאומי משנת 1945 ("מגילת לונדון"). "פשעים נגד האנושות" הוגדרו ב"הסכם הבינלאומי להעמדתם לדין של פושעי מלחמה של מדינות הציר" שנחתם גם הוא בלונדון ב-1945. ³ לפי המשפט הבינלאומי התחייבות זו עשויה להשתרע אפילו על הפעלת כוח מונעת או מקדימה נגד אויבים מסוימים של המדינה, דבר הידוע בתורת המשפט בשם "הגנה עצמית מקדי-מה".

ביטחונה של ישראל הולך ונעשה תלוי יותר ויותר בנשק גרעיני ובאסטרטגיה גרעינית. המדינה היהודית, הניצבת עתה בפני אובדן של חלק ניכר מהשטחים שבשליטתה, אובדן שיגדל עוד יותר לאחר החזרת רמת-הגולן לסוריה, תיאלץ להחליט כיצד לפצות את עצמה על אובדן העומק האסטרטגי.

ייתכן אמנם, שהתכווצות זו אינה מגדילה בהכרח את פגיעותה הקיומית של ישראל לתקיפות טילים לא-קוונציונליים, אך אין ספק שהיא מגדילה את רגישותה של המדינה לתקיפות של כוחות יבשה ולכיבוש בידי אויב. ברור למדי שאובדן העומק האסטרטגי יתפרש על-ידי המדינות האויבות כהיחלשות משמעותית של המערך ההגנתי של ישראל, ופרשנות כזאת עלולה לעורר יוזמות לא מבוטלות אצל האויב לתקוף תחילה.

אם הקרבת העומק האסטרטגי על-ידי ישראל בעקבות הסכמי אוסלו תביא להקמת מדינה פלשתינאית, יתוסף לניצחון הגיאואסטרטגי של העולם האיסלאמי מימד מוחשי פחות, אך לא פחות מכריע: **התרשמות** הערבים והאיראנים שנוצרה תנופה רצופה ובלתי-ניתנת לעצירה נגד המדינה היהודית, תפיסה של מצב צבאי בלתי-נמוע שבמרכזו ג'יהאד, אשר תחזור על מדיניות המלחמה. לאחר שישאל תעמוד על תפיסות כאלה, לא תהיה לה ברירה אלא להוציא את הפצצה שלה "מהמרתף", או שתגלה נכונות גדולה יותר להנחית מהלומות-מנע על מטרות "קשות" של האויב.

מדינות ערביות מסוימות וכן איראן, יגיבו על החלטות מסוג זה שיתקבלו בישראל. מדינות אלה, שיבחינו בשינוי המדיניות בישראל, שינויים שינבעו הן מפגיעותה הטריטוריאלית של ישראל בעקבות הסכמי אוסלו והן ממודעותה לתפיסות המתפשטות אצל האויב בעקבות הקמתה של מדינה פלשתינאית כתוצאה מהסכמי אוסלו, יוכלו להגיב בצורה דומה, פחות או יותר. מדינות אלה, שיתכוננו בגלוי להצטייד בנשק גרעיני ולתקוף את ישראל, ימחישו בצורה שאין למעלה הימנה את התוצאות המרחיקות-לכת של הסכמי אוסלו, שעדיין אינן נהירות לציבור, והמהוות – ביחד עם ההנמקות שהובאו לעיל – בסיס איתן לביטול מוצדק של הסכמים.

על ראש ממשלת ישראל לזכור עובדת יסוד אחת. שום הסכם אינו הרשאה לאיבוד לדעת לאומי, קל וחומר הסכם עם ארגון, שהוגדר על ידי נתניהו עצמו כ"ארגון טרור המתועב ביותר במאה העשרים". ארגון שהוא יורשו הישיר של הנאציונים שכן לא זו בלבד שבראשי התיבות של שמו חרוט חורבנה של מדינת היהודים, אלא שהוא עוד מחויב לכך על פי אמנת-חוקתו, שהיא תכלית קיומו. הסכם אוסלו הוא לא רק הפרה בעליל של המשפט הבינלאומי, אלא ניגוד משווע לעקרונות הצדק הבסיסי והשכל הישר. על בנימין נתניהו האחריזות והחובה לבטל ללא שהות הסכמים אלה המסכנים את עצם קיומה של מדינת היהודים ■

להתמודד עם כיבושה של פלשתינא בידי היהודים, אין לנו מנוס אלא להרים את דגל הג'יהאד... עלינו לחרות במוחותיהם של דורות של מוסלמים שהבעיה הפלשתינאית היא בעיה דתית, ושיש לטפל בה על יסוד הנחה זו... "אני נשבע בשמו של המחזיק בידו את נשמתו של מוחמד! רוצה אני לצאת למלחמה למען אללה! אסתער ואהרוג, אסתער ואהרוג, אסתער ואהרוג.

אשר למערכת היחסים עם אש"ף, קובעת מגילת החמאס כך: "אש"ף נמנה עם הארגונים הקרובים ביותר לחמאס, מפני שהוא מהווה אב, אח, קרוב משפחה, ידיד. האם יכול מוסלמי להפנות עורף לאביו, לאחיו, לקרוב משפחתו או לדידו? יש לנו מולדת אחת, אסוננו אחד, גורלנו אחד והאויב שלנו משותף לשנינו...". ואשר למקום הבכיר שתופסת השנאה ליהדות, ולא לישראל (כלומר, ישראל בזויה בעיני החמאס **מפני שהיא יהודית**), נאמר במגילת החמאס: "ישראל, בתוקף היותה יהודית ובעלת אוכלוסייה יהודית, מזלזלת באיסלאם ובמוסלמים". הבה נדיר שינה מעיני מוג'הלב".

אחרי חיסולו של הטרוריסט יחיא עייאש, שנודע בכינוי "המהנדס", נשא יאסר ערפאת בינואר 1996 נאום הספד שכולו שבח והלל לנפטר. הוא נאם בכפר דורה, ליד חברון, בפני קהל גדול של תומכי החמאס ושיבח את כל "הקדושים הפלשתינאיים", כולל את אלה שרצחו נשים וילדים יהודיים בבתי-ספר, באוטובוסים ובבתיהם. הוא הזכיר את ההשתלטות הקרובה על ירושלים ונטילתה מידי היהודים. ואחרי שהביע את ביטחונו כי "בתוך חודשים אחדים נתפלל ביחד במסגד אל-אקצא", הוסיף כי "מי שזה אינו מוצא חן בעיניו יכול ללכת ולשתות ממי ים-המלח".

בהספד שנשא ערפאת ביוני 1995 לעבד אל-כרים עקלוק, אחד מאנשי אש"ף, אמר ערפאת: "כולנו מבקשים למות מות קדושים בדרך האמת והצדק אל ירושלים, בירת פלשתינא... אנו נמשיך בג'יהאד קשה זה, בג'יהאד ממושך זה, בג'יהאד מייגע זה",⁴ בדרכם של הקדושים – דרך המוות – דרך ההקרבה...". ב-30 בינואר 1996 הרצה ערפאת בפני 40 דיפלומטים ערביים בסטוקהולם, ונושא ההרצאה שלו היה: "התמוטטותה הקרובה ובאה של ישראל". וכך אמר: "אנו, הפלשתינאים, ניקח הכל, לרבות את כל ירושלים... כל היהודים העשירים שיקבלו פיצויים יסעו לאמריקה". והוסיף עוד: "אנו, אנשי אש"ף, נרכז עכשיו את כל מאמציינו בפיצולה של ישראל לשני מחנות, מבחינה פסיכולוגית. בתוך חמש שנים יהיו לנו שישה עד שבעה מיליון ערבים שיתגוררו בגדה המערבית ובירושלים... **אתם מבינים שאנחנו מתכננים לחסל את מדינת ישראל ולהקים מדינה פלשתינאית טהורה**... אין לנו כל צורך ביהודים; הם היו ונשארו יהודים. אנו זקוקים עכשיו לכל העזרה שנוכל לקבל מכם במאבקנו למען פלשתינא מאוחדת בשליטה ערבית-מוסלמית מוחלטת". בעקבות הסכמי אוסלו ופגיעותה של ישראל ממלחמה,

⁴ המושג "ג'יהאד", שמ" שמעו "מלחמת קודש", נדון בהרחבה בספרו של פרופ' רוברט ויסטריץ, Antisemitism: The Longest Hatred (שהופיע בהוצ' פת'יאון, ניו-יורק, ב-1991), ובייחוד בפרק 16.

מצרים – עדיין האויב המסוכן ביותר

יוחנן רמתי

הערבי יקיים את הסעיפים שאינם נוחים לו בהסכמים עליהם הוא חתום, ואינה מקבלת את הפרשנות הערבית להחלטה 242 לפיה נתבעת כביכול נסיגה ישראלית לגבולות מאי 1967. העיתונות המימסדית המצרית כבר כינתה את ראש ממשלת ישראל "נתן-יאהו" – קרי, האיש הרקוב.¹

★

לנתניהו יש בעיה אמיתית: הוא תומך – ובצדק – במדיניות המושתתת על קשרים ידידותיים עם ארה"ב. לאחר משבר בוסניה, אין לישראל מה לצפות מרוסיה, אשר חזרה למדיניות פרו-איסלאמית עם מינויו של פרימקוב לשר החוץ, ואל לה להשליך יתרה על מדינות אירופה המערבית, הממשיכות ביתר שאת את נישיונותיהן לנוס בהגמוניה האמריקאית במזרח התיכון, באמצעות תמיכה בעמדות ערביות קיצוניות. משבר בוסניה הגביר את ניגודי האינטרסים בין צרפת, בריטניה ואפילו גרמניה, לבין ארה"ב. על מדיניות ארה"ב ניתן להשפיע, ובנושא זה יש לנתניהו יועץ טוב בדמותו של דורי גולד. בארה"ב כבר מתעוררים איראלה הרהורים באשר להמשך המדיניות הקיימת כלפי אש"ף וסוריה, והרהורים אלה עשויים לשאת פרי רק אם ממשלת ישראל תעמוד בשקט אך בתוקף על עקרונותיה המוצהרים.

אך בנושא המצרי הבעיה סבוכה יותר. ספק אם הובן בווינגטון כי חיזוק מעמדה של מצרים בעולם הערבי יביא בהכרח לתפנית אנטי-אמריקאית שם, כי זו תהיה הדרך היחידה לממש את ההגמוניה המצרית. אבל אפילו תצליח ישראל לשכנע את נשיא ארה"ב או את מחלקת המדינה האמריקאית כי ישראל חזקה, המסוגלת להגן על עצמה, היא אינטרס אמריקאי – קשה לראות את וושינגטון משתחררת ממדיניותה הפרו-מצרית במהרה. וכאן העיתוי עשוי להיות בעל משמעות מכרעת לגבי סיכוייה של ישראל לשרוד.

מטרותיה האסטרטגיות של מדיניות החוץ המצרית בעידן מובראק אינן עולות בקנה אחד עם אלו של ארה"ב, וזאת בלשון המעטה. מובראק מודע היטב לכוחה הכלכלי והצבאי העצום של ארה"ב, אך מטרת תמרוניו הזהירים היא, שהאמריקאים יעזרו לו לממש מטרות אשר בסופו של דבר יגעו באינטרסים שלהם. המדיניות המצרית אמנם מעמידה פנים כאילו היא דואגת לאינטרס האמריקאי באזור וקוצרת פירות בהתאם, אך בזמנית היא עוסקת ביצירת תשתית לשיתוף פעולה ערבי לצורך דחיקה

סיבות שונות, מצרים, סוריה ואש"ף מעוניינות בהיעלמה של מדינת ישראל. על כן, כל ניסיון להרגיען התפרש – ויתפרש גם בעתיד – כסימן חולשה, ויגרום להקשחת עמדותיהם ולתביעות נוספות מצידם. מצרים היא המסוכנת ביותר מביניהם, שכן התחמשתה מתגברת והיא נהנית מתמיכתה של ארה"ב. למצרים, יותר מכלל מדינה ערבית אחרת, עניין בחיסולה של מדינת ישראל, אפילו בגבולות החלוקה על פי החלטת האו"ם משנת 1947: ישראל מפרידה בין מצרים לבין ארצות ערב שבאסיה, וכך מקשה על ההגמוניה המצרית בעולם הערבי. זוהי הסיבה האמיתית לתמיכת קהיר באש"ף (שהרי לה יש תביעות לכל שטח "פלשתיני"), ולנטייתה להחזיר את ישראל לגבולות המונעים שימוש יעיל בכוחות צבאיים קונבנציונליים – במיוחד ביבשה ובאוויר. מצרים מודעת היטב למגבלות הכוח הצבאי הגרעיני של ישראל, ולהכרח להשתמש בו מחוץ לגבולות ישראל בטרם החל האויב לירות. אך פצצות גרעין מהוות גם הרתעה מפני התקפה גרעינית, ביולוגית ואולי כימית, ולכן פועלת קהיר בכל כוחה בזירה הבינלאומית כדי שגם הרתעה זו תימנע מישראל.

בו זמון, היא ממשיכה להפר את הסכם השלום שלה עם ישראל – על ידי הפצת תעמולה עוינת, מניעת "נורמליזציה" ועוד – וממשיכה לתמוך ב"זכות השיבה" של ערביי פלשתינ לשאר, ורואה בעלייה יהודית לישראל פגיעה באינטרסים שלה ובאלה של אש"ף. קו מדיני זה בא לידי ביטוי לכל אורך תקופת שלטונו של מובראק, לא רק בעיתונות המימסדית אלא גם בדבריהם של בכירי ההנהגה המצרית – עיסמת עבד אל-מאג'יד, אוסמה אל-בז, עמרו מוסא ואף מובראק עצמו, שעוד ב-1990 הודיע פומבית כי אבד הקלח על הסכמי קמפ-דייב. והרי בתקופה שלפני מלחמת כווית הביעה הצמרת המצרית דעה נחרצת כי יש לשמור על הצבא העיראקי כמרכיב חשוב בכוח כל-ערבי, וביקשה ממדינות המפרץ שלא להתגונן בעזרת כוחות זרים. הנסיגה מעמדות אלה לאחר התבוסה העיראקית נראית טקטית בלבד. המדיניות האמריקאית להתחמשות מצרים, למחיקת חובותיה ולתמיכה דיפלומטית בה, נשענת כנראה על הערכה שהאגרוף האמריקאי יבטיח "ידידות" מצרית למרות גישת מנהיגיה.

בנימין נתניהו ודאי שם לב שהתגובה המצרית לניצחונו היתה חריפה ביותר בעולם הערבי. כאן הניסיון להרגיע רק הזיק. מובראק הגיב במאמץ מוגבר לגייס את יתר ארצות ערב נגד ממשלה ישראלית הדורשת בתוקף שהצד

¹ להמחשת ההשתלחות האנטישמית בנתניהו בעיתונות המצרית, ראה מאמרו של ניר צורף בגיליון זה – הערי המערכת.

ונטייתו להזרים את כספי סיוע החוץ לשכבות המבוססות התומכות בו, וכן לרכישת נשק מודרני ולפיתוח תעשיית הנשק, גרמו לירידה נוספת ברמת החיים של ההמונים ולהתנגדות גוברת למשטר.

מרביתו של ההמון המצרי עובר תהליך מהיר של הקצנה מוסלמית הכרוכה בשינאה הולכת וגוברת למערב. לכך יש להוסיף את העובדה שחלק נכבד מהאינטליגנציה בערי מצרים אינו משתייך למימסד, אלא מזדהה עם הרובד הכפרי ואף מנסה לספק לו חלופה פוליטית. במצב זה מבקש המשטר להשיג את תמיכת הציבור באמצעות יצירת מוקד לאיבה ולפורקן התיסכולים. מדיניות חוץ תוקפנית נגד ישראל (ובשלב מאוחר יותר – גם נגד ארה"ב) היא מירשם בטוח לכך.

את היחסים הטובים בין מצרים לבין לוב יש לראות לא רק על רקע תפקידה המרכזי של לוב באספקת עבודה למאות אלפי מצרים, אלא גם על רקע הספקות השוררים בקהיר באשר לאמינות האמריקאית. מצרים יודעת, בדיוק כפי שידעת ישראל, שלהאשמות האמריקאיות נגד לוב בפרשת מטוס PAN AM שהופל בלוקרבי, אין יד ורגל. הפעולה בוצעה על ידי אחמד גיביריל בעזרת סוריה, שהעבירה את חומרי הנפץ במטוס סורי מדמשק לברלין, שם הם נמסרו למחבלים. דבר זה לא הפריע לארה"ב להטיל סנקציות על לוב, באמצעות האו"ם, ולהשתמש בה כשעיר לעזאזל אשר יאפשר לאלץ את סוריה להשתתף במלחמה נגד עיראק, ולהכשירה כשותף למו"מ מדיני עם ישראל. ברור שפרשה זו אינה גורמת אהדה כלפי ארה"ב במצרים. אך גם בישראל עליה לעורר הרהורים בדבר כוונותיה של וושינגטון.

מנהיגות ישראלית שאינה מכירה בעובדות הנזכרות, מסכנת את קיומה של המדינה היהודית. על מדינאי ישראל ועל הדיפלומטים שלה בארצות חוץ להבין, סוף־סוף, כי שטחים הם נכס אסטרטגי גם בעיני הערבים וגם בעיני המעצמות הלוחצות לווייתורה של ישראל עליהם תמורת שלום מפוקפק מאד. עליהם להבין גם כי שום ויתור טריטוריאלי לא יספק את המצרים. משטר מובראק, או כל משטר שיתפוס את מקומו, יבקש להביס את ישראל בשדה הקרב וייצא למלחמה נגדה גם בניגוד לרצונה של ארה"ב, ברגע שהתנאים לכך יבשילו. עליהם להבין זאת – ולנהוג בהתאם ■

הדרגתית של המערב מן המזרח התיכון, תוך הכוונת דעת הקהל נגד ארה"ב, ובניית כוח צבאי ערבי גדול המסוגל לשמש אמצעי לחץ.

הצלחתה של מדיניות מצרית זו נזקפת, בין היתר, לחובתו של המימסד המדיני בישראל, אשר נמנע מכל ביקורת פומבית על מצרים, בטענה שזו "תפריע לתהליך השלום", במקום לבקר מדינה זו ללא רחמים – ובמיוחד בארה"ב. והרי יש מה לבקר בה: משטר מובראק הוא משטר רודני מושחת שלא עשה דבר למען עשרות מיליוני נתיניו החיים בעוני מחפיר; הכסף האמריקאי שהועבר למדינה שימש בעיקר לרכישת נשק ומותרות לאנשי המימסד; השחיתות פגעה אפילו בפרויקטים לפיתוח התשתית. לפיכך, היום, יותר מאי־פעם, כאשר מצרים פועלת נגד האינטרסים של ישראל באירופה ובארה"ב, יש להחזיר לה באותו המטבע. אין דרך אחרת לצמצם את הנזק ולזכות למעט דרך־ארץ ממצרים עצמה.

כרגע, מצרים פגיעה אולי יותר בזירה הערבית מאשר בזירה הבינלאומית. המטרות המצריות אינן מקובלות על ירדן, שכלל אינה מתלהבת מקיומה של מדינת אש"ף פלשתינאית, שתהיה בהכרח בובה מצרית עם "אירדנטה", מעבר לגבולה המזרחי והמערבי גם יחד. יתר על כן, המשטר ההאשמי רואה בקיומה של ישראל חזקה ערבית־מה נגד נטיות ההתפשטות של סוריה, מצרים ועיראק. גם בחצי־האי ערב אין התלהבות יתר מחיזוקה של מצרים – כמו גם מחיזוקן של סוריה ועיראק – שכן חוששים שם מרצון של מדינות אלה להשתלט על אוצרות הנפט במקום. על כן, אין להתרשם יתר על המידה מהאיום כאילו תצליח מצרים לארגן חזית ערבית מאוחדת נגד ממשלת נתניהו, ולא מניסיונה של מחלקת המדינה האמריקאית לנפנף באיום זה כדי לקדם את מטרותיה היא.

מנגד, התחזקו לאחרונה במצרים הכוחות הפועלים להקצנת מדיניות החוץ – במיוחד במה שנוגע לישראל. הגורם העיקרי לעליית כוחם הוא הריבוי הטבעי הגבוה במדינה. ב-1985 מנתה אוכלוסיית מצרים 49 מיליון נפש, מהם כמעט 9 מיליון בקהיר ובאלכסנדריה. ב-1994 גדלה אוכלוסייה זו ל-60.8 מיליון, כשהגידול הטבעי מוסיף מיליון נפש מדי 9 חודשים. בנוסף לכך, ב-1991 נאלצו כשני מיליון מצרים לחזור הביתה מעיראק וממדינות ערב אחרות בעקבות מלחמת המפרץ. לפיכך, מונה כיום אוכלוסיית מצרים לפחות 66 מיליון נפש. מבחינה כלכלית־חברתית די בכך כדי להביא לירידת רמת החיים של מרבית האוכלוסייה, אך השחיתות של משטר מובראק

נתן-יאהו, קבלת הפנים לרה"מ בעיתונות הערבית

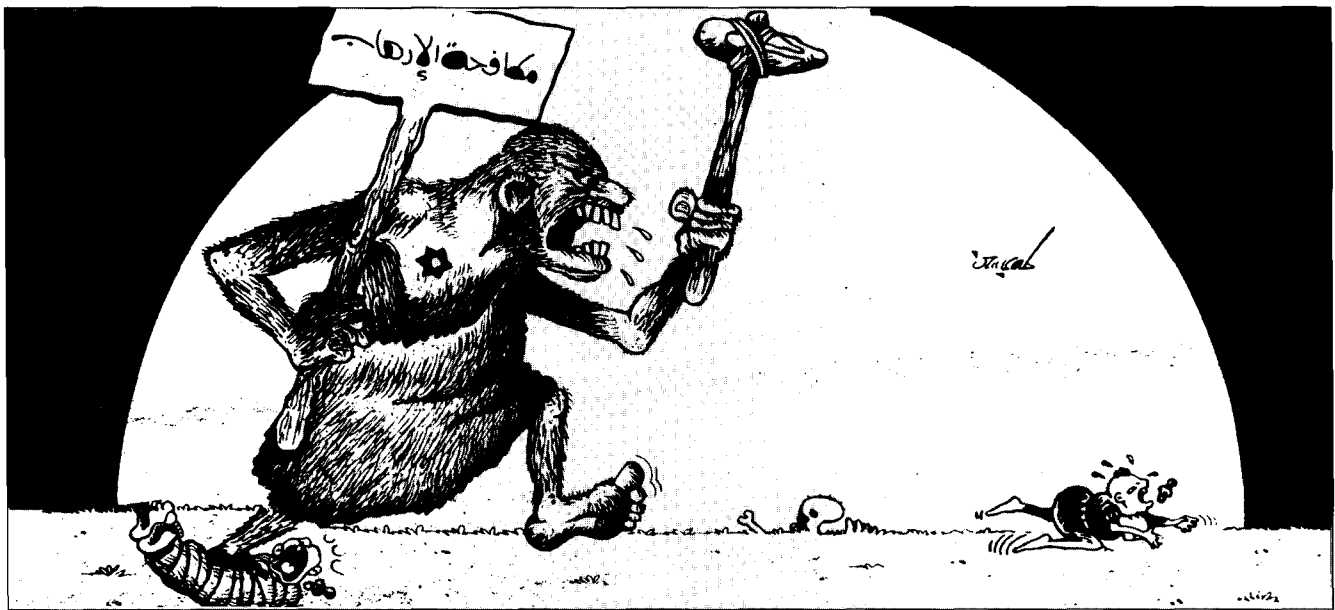
ניר צורף

העיתונות הערבית קיבלה את חילופי השלטון בישראל ביחס מעורב של חשדנות וציפייה דרוכה לקראת הצעדים הראשונים במדיניותה של ממשלת נתניהו. עיקרו של המסר הוא דרישה נחרצת מישראל להמשיך במדיניות "שטחים תמורת שלום". "העולם הערבי", כפי שמדגיש זאת בנימה של איום **אל-אהרם** הקהירי במאמרי המערכת מן ה-5.6.96, "דורש מישראל, באופן שאינו משתמע לשני פנים למלא אחר התחייבויותיה הבינלאומיות כפי שהן עולות מסיכומי ועידת מדריד והסכמי אוסלו". קרי, נסיגה ישראלית מכל "האדמות הערביות הכבושות", ובכלל זה מירושלים שהיא בירתה של המדינה הפלשתינאית. אם לא תמלא ישראל אחר התחייבויותיה יידע העולם הערבי המאוחד לפנות לאופציות אחרות..."

טורי עמדה ומאמרי פרשנות בעיתונות המצרית והירדנית מדגישים את הפתרון האיסלאמי לסוגיית היישות הציונית, קרי, הג'יהאד. זאת, אגב שימוש במוטיבים איסלאמיים המנוסחים בטרמינולוגיה דתית תוך ציטוט פסוקי קוראן רלוונטיים. הטענה החוזרת ונשנית היא כי אין כל הבדל בין שמעון פרס לבין נתניהו, כשם שאין הבדל בין המפלגות הציוניות בישראל.

הפן האנטישמי מציג את הליכוד ואת נתניהו ברצף דברי הבלע המקובלים על העיתונות הערבית בכלל, וזו המצרית בפרט, כלפי מנהיגי ישראל, אם במלל ואם בקריקטורה. כך למשל, כותרת אופיינית ב"רוז אל יוסוף", שבועון קהירי נפוץ ושופרו של מובראק, היתה: **"נתניהו: מין, אלימות, מאפיה"**. הקריקטורה המתלווה למאמר היתה בהתאם¹ ■

¹ לנכח פרץ האנטישמיות המצרית ביקש יועצו המדיני של נתניהו, די"ר דורי גולד, משגריר מצרים בישראל, מוחמד בסיוני: "לתת לנתניהו הזדמנות להוכיח את מחויבותו לתהליך השלום". (לפי הארץ 11.6.96).

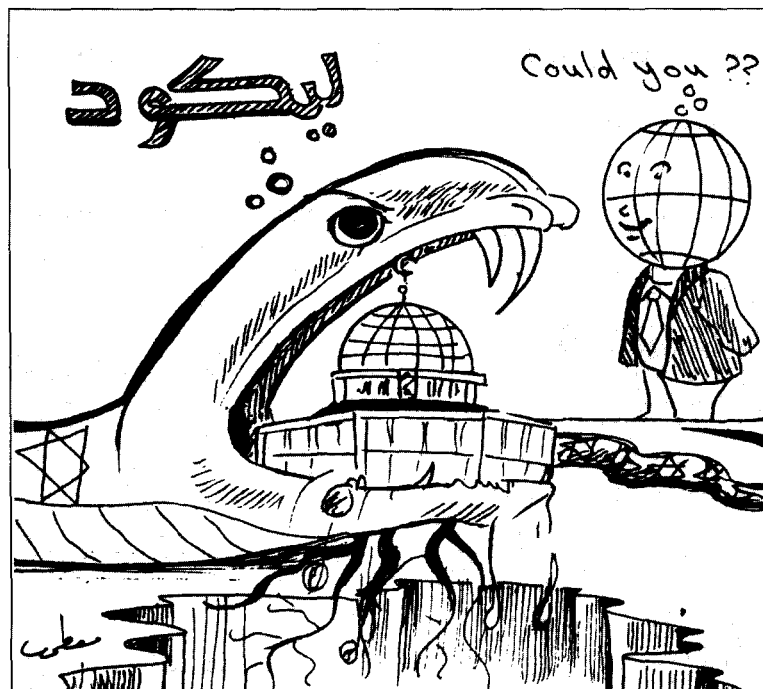

סוריה, את "אורה", 5.6.96. נתניהו בדמות מפלצת קדמונית הרוצחת תינוקות. על השלט שבידה כתוב "המאבק בטרור". פירוש "טרקסטי" לעובדה שכותרת ספרו האחרון של נתניהו הוא "המאבק בטרור".

זהו שימוש חוזר בקריקטורה שפורסמה ב-16.3.96 בתום הוועידה למאבק בטרור בשארם אל שיח. (ראה **נתיב**, גיליון 3/96 עמ' 55). אלא שאז סימלה המפלצת את שמעון פרס.

מצרים, אלג'מהוריה, 8.6.96 על הדף בידי מלאך המוות כתוב: נתניהו. אל המלחמה (מרסי?) אומר: אני רואה שיש לך כבר עבודה...!! אלג'מהוריה הוא מעיתוני הממסד הנפוצים ביותר במצרים.

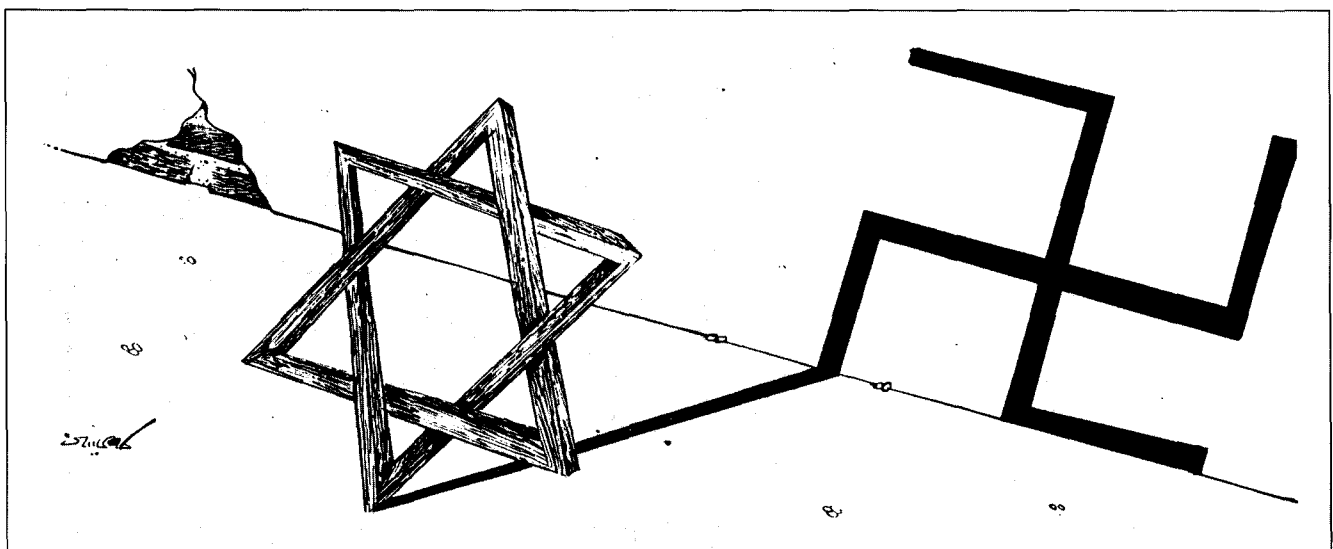

ירדן, אחבאר אלסבוע, 20.6.96. הליכוד בדמות נחש בולע את מסגד אל-אקסא שהוא של סמלה של ירושלים, לאחר שעקר אותו מן האדמה. כל זאת בעוד העולם מתבונן ושואל במשחק מילים על "ליכוד" – Could you ?? הנחש הוא סמלה של היהדות בקריקטורה הערבית.

מצרים, רוז אל-יוסוף 3.6.96. נתניהו הוא האחרון בשורת מנהיגי ישראל, כל אחד והטבח שלו: בן גוריון; טבח כפר קאסם, גולדה מאיר; בחר אל בקר; בגין; צברא ושתילא; יצחק שמיר; דיר יאסין; יצחק רבין; טבח השבויים המצרים; שמעון פרס; כפר קנא; ביבי נתן-יאהו... "נתן" בערבית: סירחון, רקב, זוהמה. קריקטורה זו הועתקה ברבים מעיתוני העולם הערבי. רוז אל יוסוף הוא שבועון קהירי נפוץ, שופרו של מוברכ.

סוריה, את'אורה, 4.6.96 מגן דוד המטיל את צילו בדמות צלב הקרס הוא מוטיב שגור בקריקטורה הערבית, למרות חוסר הקשר הגרפי בין שני הסמלים. בצד השמאלי של התמונה רובץ הנחש היהודי המשלח את עוקצו כלפי מעלה. העיתון הוא שופר מפלגת הבעת' הסורית והיומון הרשמי של דמשק.